

Датум: _____
А. бр. 15274
И бр. П-135

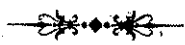
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС
ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ИЗДАЈЕ
А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ:
А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XV

БИБЛИОТЕКА
СЕМНАРА ЗА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ЈЕЗИКЕ
И ОПШТУ ЛИНГВИСТИКУ
Инв. бр. 112508
Сигн. 0174 VIII
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД 1936

2. — O podravskom akcentu i kvantitetu

U članku „Križa savremene akcentologije“ (Glasnik prof. društva, knjiga XV, broj 5) bavi se dr. Josip Ham akcenatskim problemima i zadire u jedno pitanje koje mene već odavno interesuje, dakako, s druge strane. G. Ham je u tom članku na osnovu svoga ispitivanja „valpovačke“ akcentuacije izvukao nekoliko zaključaka u koje mu ja neću dirati. Ja bih samo želio iznijeti svoje mišljenje o „valpovačkoj“ akcentuaciji i kvantitetu, jer sam nakon višegodišnjeg proučavanja i ispređivanja došao do zaključka da bi se tu moglo govoriti o nečem novom, baš u pogledu vrste akcenta i dužine. Nije mi namjera da iznosim sada rezultate svojih opažanja, ali me je članak g. Hama potstakao da ih bar donekle kažem našoj naučnoj javnosti.

Kao dobar znanac g. Hama, i sam se čudim da za vrijeme svojih studija u Zagrebu nikad nisam s njime razgovarao o akcenatskim ispitivanjima donje Podravine, iako smo često govorili o filološkim pitanjima, iako smo obojica rođeni u okolini Valpova, središta donje Podravine. Zato danas, kada imam skupljen materijal iz slavonsko-podravskih sela, nekako sa čuđenjem čitam riječi „dijalektologijski neistražena donja Podravina, u kojoj se s malim redukcijama čuva sva živopisna dinamika našega akcenta“, i to baš iz pera g. Hama.

Ponajprije da riješimo pitanje naziva „valpovačke“ akcentuacije. Valpovo je trgovište na Dravi, a leži između Osijeka i Donjeg Miholjca. Uzmemo li u obzir da sela Bizovac, Brođanci, Habjanovci, Petrevci, Satnica, Šag, Narat, Ladimerevci, Bistrinci, Ivanovci, Marjanci, Marjančaci, Vinograci, Harkanovci, Želčino, Tiborjanci, Gat, Bocanjevci, Bočkinci, Veliškovci, Črnkovci, Podravski Podgajci, Sveti Đurađ, Čamagevci, Lacić, Beničanci, Kunišinci, Šljivoševci, Radikovci, Rakitovica, Poreče i Donji Miholjac, koja sam ja sva obišao, imaju uglavnom podjednaku akcentuaciju, i da sva leže nekako u trokutu oko Valpova — dakle, to im je mjesto centar — mislim da bi se izraz „valpovački“ mogao usvojiti. Sam se po sebi, dakako, nameće izraz „podravski“, ali držim da taj izraz nipošto ne bi bio zgodan, jer ne bi obuhvatao sela od Donjeg Miholjca do Virovitice koja takođe još nisu dijalektološki ispitana, a vjerovatno će spadati u istu grupu govora kao i valpovačko narječje, samo što će se akcenatski razlikovati od ovoga. Što sam išao dalje Donjem Miholjcu, sve više su mi se gubile karakteristike „valpovačke“ akcentuacije, a jasnije su mi se javljale osobine „šaptinovačkog“ akcenta, kako ga je zabilježio moj profesor g. S. Ivšić (vidi Rad Jugoslavenske akademije 168), tako da sam

ja prema tome i zamislio da slavonsko-podravске govore, koji su štokavsko-ekavski, podijelim na „valpovačku“ i, recimo, „šaptinovačku“ akcentansku granu.

Koliko sam mogao razabrati iz materijala koji je g. Ham pružio u svom članku, njegovo je bilježenje gotovo jednako s mojim, samo što ja mjesto njegova akcenta u primjerima kao *pīšem*, *smejāla* bilježim akcentat $\sim$, dakle *pīšem*, *smejāla* (za ovaj akcentat isp. Ivšić, Prilog za slavenski akcentat, Rad 187). Neću da ulazim u raspravljanje, koji od nas dvojice ima pravo, samo želim istaći da ovakvo moje bilježenje potvrđuju i posavski govori (isp. Ivšić, Današnji posavski govor, Rad 194, 195) koji će u akcentanskom pogledu sigurno biti srodni podravskim.

Ja sam vrlo često i mnogo razgovarao sa seljacima iz valpovačke okolice, i nakon male sumnje za mene je postalo potpuno jasno da ta valpovačka akcentucija ima dva dugosilazna akcenta. Prvi je onaj isti koji imamo i u književnom govoru, a koji se nalazi u riječima kao *grād*, *prāvda*, *lāđica* itd. U pomenutom članku g. Ham nam ne kaže ništa o kvantitetu akcenta koji on bilježi u riječima kao *pīši* od *pīši*, *krādi* od *krādi*, *pīsmo* od *pīsmo*, te se čini kao da je to isti akcentat koji dolazi u književnom govoru kao dugosilazni. Moje je međutim duboko uvjerenje da taj akcentat pada kudikamo dublje, nego književni dugosilazni, a osim toga ja osjećam i neki lagani prizvuk na posljednjem slogu, otprilike kao *pīši*, što je razumljivo, jer dolazi od *pīši*, a i sam Ham kaže da se „akcentat sa ultime u valpovačkom govoru počeo povlačiti tek u nedavnoj prošlosti“. Možda g. Ham i misli na taj drugi akcentat kad veli „da se druga penultima (odn. prima) iz kvantitativne vrednote razvila u pravi akcentat s *obilježjima* cirkumfleksa“, ali iz njegovih znakova se to ne vidi.

Ja sam za ovakav akcentat uzeo dva znaka i to $\approx$ i $\triangle$, a evo zašto. Ako dolazi na jednosložnoj riječi, na primjer *krāl̄j*, taj akcentat u rečenici, naročito u enklizi, uvijek prelazi u $\sim$ i zato sam ga u jednosložnim riječima obilježavao znakom $\approx$ da označim njegovu silaznost i promjenu u danoj prilici. Na pr.: *Došo je krāl̄j*, ali *krāl̄j je došo*. U dvosložnim riječima bilježim ga znakom $\triangle$, jer ovdje u rečeničnom sklopu ne stoji mjesto njega $\sim$ akc., nego predakcentanska dužina: *boli me r̄uka*, ali *r̄uka me boli*.

Hamovo bilježenje akcentata kao *žūmānce*, *žūmānjak*, *mūškār̄ac* itd. prema knjiž. *žumānce*, *žumānjak*, *muškār̄ac* takođe je ispravno, a imam za takvu akcentuaciju primjera iz svih gotovo sela koja sam

obišao. I kod ovakvih riječi osjećam naprijed već spomenuti prizvuk, tako da mi se katkada činilo kao da čujem *mūškār̄ac* (isp. *muškār̄ac*). No kod ovakvih riječi mene zanima dužina na drugom slogu. Koliko sam ja mogao primijetiti, ta dužina fiziološki odgovara potpuno akcentu $\triangle$ (isp. naprijed *pīši*), i ja je označujem znakom $\triangle$. Velika je razlika između riječi na pr. *sēljāka* (gen. sg.) i *cīgānka*. Ja sam tu razliku uočio na jednoj četvorosložnoj riječi kada mi je jedan seljak nabrajao sela koja još imam običi, govoreći „...Bēničānci, Šljivošēvci“. Između tih riječi razlika je bila očevidna. Riječi kao *Bēničānci* mogu još dalje premjestiti akcentat, na pr. *ū Beničānce*, *ū ministarstvo*, ali u *Šljivošēvce*. U enklizi dakako: *mūškār̄ac je došo*, ali *cīgānka je kázala*.

Prema knjiž. *tāmburāš* Ham je sasvim dobro zabilježio *tāmburāš*. Koliko sam ja primijetio, ni ova dužina ne odgovara književnoj; čini mi se da ona odgovara akcentu $\approx$ (isp. *krāl̄j*), i ja je bilježim znakom $\approx$ i, to zato što i riječi kao *tāmburāš* čim su u rečeničnom sklopu ili u enklizi mijenjaju akcentat; na pr. *svirāće tāmburāš*, ali *tāmburāš će svirāti*.

Da se dotaknem još jedne stvari koju sam pročitao u spominjanom članku. Slažem se s g. Hamom da su riječi s akcentom na posljednjem slogu taj akcentat povukle dalje od kraja, ali po mom mišljenju nije se to dogodilo kod svih takvih riječi. Naročito to ističem kod riječi sa sufiksom *ov*, koji je po Hamovu mišljenju bez akcenta. Iz mojih primjera: *zēljōv*, *kudrōv*, *āšōv*, *zīnzōv* itd. jasno se vidi da je taj sufiks naglašen. Ima još dosta riječi s takvim akcentom kao na pr. *danās*, *noćās*, *njīmē*, *njōmē*, a da o određenim pridjevima i ne govorim (*niskē*, *gadnē*), jer ih i sam g. Ham bilježi za podravski govor s akcentom na posljednjem slogu.

Htio sam ovim člankom da iznesem svoja opažanja o podravskom akcentu koji smo proučavali i Ham i ja sasvim nezavisno jedan od drugoga, a opet su nam bilježenja gotovo sasvim jednaka. Nadam se da će i on usvojiti izneseno moje mišljenje o valpovačkom kvantitetu, ukoliko i u tom pravcu sam nije došao do istog rezultata kao i ja, samo što nije smatrao za potrebno da u svom članku o tom govori.

Time, dakako, nije mnogo rečeno o akcentuaciji donje Podravine. Ona je zbilja zanimljiva, živopisna i dinamična, da se poslužim riječima g. Hama. Ali, kako rekoh u početku, nije mi još namjera da u potpunosti iznesem rezultate svojih opažanja. Treba još slušati vibracije narodnog govora.